

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Marie Lániková

SLOVENSKO V TVORBĚ BOŽENY NĚMCOVÉ

Prohlášení

Já, níže podepsaná, prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci s názvem Slovensko v tvorbě Boženy Němcové, vypracovala samostatně a pomocí níže přiloženého seznamu použité literatury.

V Olomouci, dne 20. června 2022

.....
Marie Lániková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu Mgr. Danielu Jakubíčkoví, Ph. D. za jeho odborné rady, které mi poskytoval při tvorbě mé práce.

Obsah

Úvod	5
1. Božena Němcová a Slovensko	6
1.1 Knihy inspirované Slovenskem	6
1.2 Čtyři cesty na Slovensko	8
2. Slovensko v knihách Boženy Němcové.....	17
2.1 Krajina	17
2.2 Lidé.....	22
2.3 Zvyky, tradice a pověry	27
Závěr.....	34
Seznam použité literatury	36
Anotace.....	38

Úvod

„Božena Němcová.“ Když se řekne toto jméno všichni si představíme fenomén 19. století a jednu z našich nejvýznamnějších spisovatelek. Položme si otázku. Romantička nebo realistka? Tuto spisovatelku nelze zařadit jenom do jednoho literárního stylu, ale její tvorba vykazuje znaky obou. O Boženě Němcové toho bylo již mnohé řečeno a napsáno, tedy převážně v souvislosti s jejím nejvýznamnějším románem Babička. My se v této práci podíváme na její literární tvorbu směřující na Slovensko. Právě Slovensko bylo její druhou vášní, hned po Česku, a kdyby nebyla taková česká vlastenka, tak bychom nepoznali, že se tady, tím myslíme slovenský kraj, nenarodila. Její zájem o něj byl ryzí a čistý. Nechtěla Slovákům pouze brát, ale chtěla jim i svou literaturu dávat. Hlavním cílem této práce je propojit její literární tvorbu se zážitky, jež sama zažila na vlastní kůži při svých poutích po Slovensku. Podíváme se do korespondence a jejich ostatních děl a zachytíme okamžiky jejich cest. Nebudete věřit tomu, kam Slovensko všude zařadila.

Tato práce bude rozdělena do dvou velkých kapitol, které se následně budou dělit na menší podkapitoly. Již nyní můžeme říct, že kapitolu o životě autorky budete hledat marně. Všichni víme, že se narodila 4. února 1820 ve Vídni a při jejím narození byla nemanželskou dcerou Terezie Novotné a Jana Pankla. Víme, že se provdala za Josefa Němce a měla s ním čtyři děti. Dále po smrti nejstaršího syna Hynka napsala román Babička, jež zasadila do prostředí svého dětství – Ratibořic. Protože ji takhle všichni známe, tak se nebudeme zajímat o detaily celého života, ale pustíme se do první kapitoly s názvem Božena Němcová a Slovensko. Tato velká kapitola bude rozdělena do dvou menších. První z nich se bude týkat knih, které spojujeme s její slovenskou tvorbou. Tyto knihy zahrnují jak její oblíbené báchorky, tak cestopisy, romány a povídky. Ve druhé části této kapitoly se vydáme s Boženou Němcovou na čtyři cesty na Slovensko. Bude se jednat o popis jejich cest, které podnikla v průběhu čtyř let. Můžeme prozradit, že na třech ji buď doprovázely děti, nebo jela za manželem. Na tu poslední a nejdelší se rozhodla vycestovat sama. Druhou a zároveň poslední kapitolu si rozdělíme na tři menší podkapitoly: Krajina; Zvyky, tradice a pověry; Lidé. V první podkapitole s názvem Krajina se vydáme spolu s Němcovou na zkoumání jejich děl a korespondence, tak jak právě slovenskou krajinu vnímala ona sama. I slovenský lid popisuje a srovnává ve svých dílech, přináší podrobné informace o jejich povaze, ale dostáváme informace i o různých skupinách obyvatelstva, jenž se jedna od druhé v detailech odlišují. Tento obsah bude tématem druhé podkapitoly. V poslední třetí podkapitole se budeme spolu s Němcovou zabývat slovenskými tradicemi, zvyky a pověrami.

1. Božena Němcová a Slovensko

1.1 Knihy inspirované Slovenskem

Při první cestě na Slovensko vznikl, z pera autorky, cestopis s názvem *Zpomínky z cesty po Uhřích*. Božena Němcová si poznatky z této cesty zapisovala do zápisníku, aby ho mohla o tři roky později, tedy v roce 1854, vydat v časopise Lumír. Dílo začíná spisovatelčíným odjezdem z Prahy do Miškovce a popisuje konkrétně cestu, ale i cestující, kteří spolu s ní jedou. Shodou okolností potká ve vlaku Christiana Friedricha Hebbela, německého básníka a dramatika, cestujícího s ní do Vídně, přes kterou se vydala na Slovensko. Při cestě si všímá krás krajiny a také oděvu jednotlivých občanů, zároveň popisuje každé místo a město kudy projíždí. Při příjezdu do Miškovce národopisně představí město a přiblíží nám i jeho vzhled. Vlastně celé dílo je detailním popisem všeho, co při své návštěvě Němcová navštívila nebo viděla. Až na konci cestopisu a převážně po poznání obou národností, Maďarů a Slováků, si dovolí srovnat jejich povahy. Do té doby je v díle vyobrazen pouze popis krajiny, oděvu a jednotlivých měst, které s manželem mohla navštívit.

Dalším cestopisným dílem měl být rozsáhlý popis druhé cesty z roku 1852 s názvem *Z Ďarmot do Sliache*. Bohužel se nepodařilo vydat celé dílo, ale jenom jeho zlomek s názvem *Z Uher*, jenž popisuje cestu z Ďarmot do Banské Bystrice. Dílo začíná popisem lázních a pokračuje samotnou cestou. Spisovatelka si všímá národnostním rozložením obyvatelstva, následně i vzhledem a krásy krajiny, po kterých cestovala. Je to věrný popis, kde vypráví, jak navštívila jednu maďarskou rodinu, kde měli jako pomocnou sílu kuchařku. Němcová se pomocí slov maďarské ženy utvrzuje v tom, že Slováci jsou pracovití více než Maďaři. Všímá si i národních krojů těchto dvou skupin obyvatel a srovnává je mezi sebou. Cestou si zapisuje každou zajímavost, jenž potká a dokonce je svědkem i střetnutí dvou mladých milenců. Dílo bylo vydáno v roce 1862 a již po smrti Němcové.

Národopisný obrázek z Maďarska popisuje spisovatelka v díle *Uherské město Ďarmoty*, jenž vydala v Časopise českého muzea v roce 1858. Autorka se zaměřuje na celkový popis života v tomto městě. Dílo je rozděleno do okruhů, kterých si při svých dvou návštěvách nejvíce všímala. Ze začátku Němcová seznamuje čtenáře s geografickým zařazením v rámci země a dále nás seznamuje s jeho populací. Rozděluje etnograficky obyvatelstvo a všímá si jejich náboženství. Popisuje vnitřní i vnější vzhled domů, školství a pro zajímavost si všímá i uložení hřbitovů ve městě. Poté následují kapitoly zaměřující se na živnost, okolí a hospodářství, kosbu, žatvu, sadbu, ovoce, vinnou lozu, vinobráčku, statek, čeleď, obecné řízení, školy a povahu lidu. V rámci těchto kapitol přináší geografické údaje, využívá svých znalostí z botaniky a srovnává

i povahy Slováků a Maďarů. Znovu ji zaujaly národní kroje, jež detailně popisuje v kapitole o živnosti. Nezapomíná ani na sociální poměry, o kterých se zmiňuje v kapitole věnované čeledi. Celkově toto dílo je spíše etnopsychologická studie než národopisný obrázek.

Dalším cestopisným obrázkem ze Slovenska je dílo *Kraje a lesy na Zvolensku*. Autorka tuto část své tvorby vydává v Živě roku 1859. Byly to velkolepé Nízké Tatry, které ji okouzila na první pohled a ona je v tomto díle věrohodně zachytila. Také popisuje husté lesy rozpínající se touto krajinou. První část je čistě morfologická, kde rozděluje hory a vrchy, jež viděla na své poslední cestě. K vytvoření tohoto díla ji pomáhají nejen vlastní zkušenost, ale také výklad jejich přátel Zechentera a Chalúpky. Nás čtenáře může zaujmout její zeměpisné a biologické znalosti, které v tomto díle prokazovala. Všimá si i skupiny obyvatel s názvem Handělčané a popisuje jejich kroje a zvyky.

Ve stejném roce jako Uhersko město Ďarmoty, tedy v roce 1858, se v časopise Posel z Prahy objevilo dílo *Obrazy ze života Slováků* uveřejněné Boženou Němcovou. Jedná se o celý rok na Slovensku očima autora, ale my víme, že Němcová na Slovensku pobyla necelý rok a vždy jenom v jedné jeho části, tedy od jara do podzimu. Kapitoly popisují jednotlivé části celého roku: Jaro, Veliká noc, Slavnosti svatodušní, Jeseň, Zima, Vánoce, Nový rok Fašangy a do toho je dílo proložené kapitolami jako je: Domácí mrav, Narozeniny a křtiny, Svatební obyčeje a Úmrtí a kary. Jaroslav Vlček se ve svých vybraných spisech o Boženě Němcové pozastavil nad skutečností, že spisovatelka není pravou autorkou tohoto díla. Všimá si podstatných problémů, jež zpochybňují její autorství. Sama autorka se nikdy neohradila proti tomu, že by toto díla napsala. Dílo samo o sobě popisuje zvyky a tradice, jež se při jednotlivých tématech kapitol na Slovensku objevují. Zmiňuje i svátky, které nejsou známé a snaží se jej zviditelnit. Proti autorství mluví i styl vyprávění, jež je umělý, strojený a tedy úplný opak stylu Němcové.

Oproti tomu při díle *Obrazy ze života slovenského* není pochyb o jejím autorství. Vyšlo v roce 1859 v časopise Muzejník a znovu je uspořádané do kapitol. Tentokrát ne v rámci částí celého roku, ale je zde v kapitolách vyobrazen pouze Domácí život, Svatby, Narozeniny a křestné hody, Úmrtí, pohřeb a kar a poslední kapitolou se věnuje svátkům. Je zachycena tradiční slovenská rodina spolu s tím, že hospodářství může celé obstarávat i žena. Dále se spisovatelka věnuje patriarchálnímu uspořádání rodiny, tradicím, národním krojů, ale i zvykům praktikující se při úmrtí. Je zde detailně popsána svatba a starost o matku a dítě při jeho narození.

Při psaní svého druhého románu, Pohorská vesnice, využila také své cesty, jež podnikla na Slovensko. Před odjezdem na poslední cestu na Slovensko byla nabuzena přijetím Babičky, že se rozhodla toho využít a podepsala smlouvu na další román. Sice jej zasadila do oblasti

Šumavy, ale díky prvkům, jež do něj vložila ho vnímáme i jako slovenské dílo. V rámci díla se zde objevuje postava dvou slovenských drotárů, jejíž kraj nikdy nenavštívila. I když se jí nabízelo vykreslit drotárskou dědinu a použít přitom zvyky, které znala odjinud, ale nechtěla kazit věrný obrázek, jenž ji byl pouze převyprávěn od pražských drotárů. Měla málo informací o tomto kraji a nedovolila si pustit uzdu své fantazii. Chtěla vyobrazit pouze realitu, a proto do Pohorské vesnice zasadila obrazy, jež znala. Němcová tímto dílem sledovala to, aby si Češi a Slováci uvědomili společné kořeny a začali se považovat za sobě rovné. Autorka tento román oproti Babičce, kde ji zemřel syn Hynek, psala v relativní pohodě a říká o něm, že to je její nejlepší dílo.

Když ji požádal Neruda a Hálek, aby do jejich vzniklého almanachu Máj přispěla svou pohádkou ze slovenského prostředí, řekla si Němcová, že raději napíše povídku z čistě slovenského prostředí, která bude zároveň nástrojem k sjednocení národu do jednoho Československého. Spisovatelka dává do kontrastu ryzost a skromnost slovenského národa s povrchností toho českého, které vystihuje pražské obyvatelstvo. V tomto díle můžeme nalézt vše, co na Slovensku viděla, tedy krajinu, zvyky, pověry, ale i tradiční, slovenský národní kroj. Hlavní hrdina český student Bohuš se zamiloval do slovenské dívky Katušky. Symbolicky to znázorňuje její vysněný stav Čechů a Slováků. Příběhu znovu nechybí květnaté popisy krajiny, jež byly umocněné jejími zážitky z cest. Příběh je zasazen časově do období svátku sv. Jana, kdy se pálí svatojánské ohně. Zároveň je zde i srovnání, jak je to s tímto svátkem na české straně.

Na svých cestách sbírala materiály na své slovenské báchorky a pověsti. Němcová chtěla tyto báchorky vydat s původním nářečím, ale nepodařilo se jí důkladně proniknout do slovenského jazyka. Slovenské pohádky měly v Čechách úspěch a dostaly se k nám takové pohádky jako je: Sůl nad zlato, O dvanácti měsíčkách, O Kovladu nebo O Širokém, Dlouhém a Žárookém. Další neméně známá díla ze Slovenska jsou: Slovenské starožitosti, Starožitné památky v Podhoří Buku v Stolicy Boršódské a Poslední medvěd na Čerchově, u Chodova nedaleko Domažlic a honba na medvěda na Podhoře v Gajdošově potoku na Slovensku a spousty písní, říkadel a hádanek.

1.2 Čtyři cesty na Slovensko

Němcová podnikla celkem čtyři cesty na Slovensko, v průběhu života chtěla těchto cest podniknout více, ale v posledních letech života se jí žádnou plánovanou nepodařilo uskutečnit a to převážně z finančních důvodů. První tři cesty v letech 1851, 1852, 1853 podnikla při návštěvě manžela a poslední a nejdelší cestu podnikla v roce 1855 sama za účelem sběru

materiálu pro své další díla. Oficiálním důvodem této cesty byla rekonvalescence po její dlouhé nemoci. Při svých cestách měla možnost poznat jak slovenské lidi, tak i jejich vlastnosti, zvyky a pověry. Všimla si podrobných detailů co se týče národních krojů, architektury a svým lidským citem chtěla zaujmout i slovenské vlastence. Právě při styku s nimi chtěla docílit k vylepšení vztahu mezi Čechy a Slováky. Na Slovensko se dostala v době, kdy ji poprvé bylo nejhůř, druhý pobyt v Praze nebyl takový, jak si ze začátku představovala. Žila v chudobě a tyto cesty byli pro ni útekem z tmavé pražské reality.

Její prvním pobytem je inspirované dílo *Vzpomínky z cesty po Uhří*. Tuto cestu podnikla zcela náhodou, protože její manžel byl roku 1850 přeložen do Miškovce a ona jej jela navštívit. Němcová jela zcela do neznámě krajiny a tak se rozhodla podniknout tuto pouť sama bez dětí. Z Prahy odjela 24. dubna 1851 a v rámci své cesty navštívila v Brně i své přátele Klácela a Helceleta. Němcová na Slovensko, tedy alespoň prozatím do jeho blízkosti, odjížděla s očekáváním, co ji tam čeká za nové poznatky, ale na druhou stranu odjížděla za manželem, se kterým před jeho odjezdem neměla dobré vztahy. Původně Němec chtěl, aby se ona i jejich děti přestěhovaly spolu s ním, to Božena chtěla oddělené domácnosti a svůj život v Praze a tak se bála jeho nálady. Její cesta vedla přes zmiňované Brno, Prešpurk (Bratislavu) a Pešť směrem do Miškovce. Cesta byla dlouhá, tak do cíle dorazila až 28. dubna 1851, kde ji čekal na nádraží Němec, jenž z prvního pohledu byl v této krajině spokojený a i když měla z jejich setkání Němcová obavy, tak dopadlo nad očekávání. Při své návštěvě si poprvé osvojila slovenský jazyk, jenž prvýkrát slyšela od kočího jejího manžela, a podnikala cesty po kraji. Byť v Miškovci nepobyla příliš dlouho, tak si i stačila všimnout, jak popisuje v dopise Antonínovi Klementovi z 26. 6. 1851, tedy až po návratu ze své cesty, že v Uhrách je stejně draho, jak tomu je v Praze. I díky tady tomu dopisu můžeme říct, že zpětně Němcová svého rozhodnutí, mít dvě domácnosti, částečně litovala. Její manžel odjel do Miškovce teprve po Vánocích roku 1850, tedy necelý půl rok předtím, než spisovatelka napsala tento dopis, a už po tak relativně krátké době trpěla nouzí o peníze. Problémem bylo umístění Miškovce, jenž leželo převážně v maďarské části a školy zde byly také pouze maďarské. Němcová doufala o přeložení manžela do části slovenské, aby v případě úplného přesídlení mohly děti navštěvovat slovanskou školu. Z tohoto dopisu také můžeme určit, že Němcová do nového prostředí zcela zapadla. O své první cestě se v korespondenci mnoho nezmiňovala a následné ukázky můžeme usoudit, že se v rámci své návštěvy i dobře bavila.

„... i mě dobře chutnalo, zvlášt když jsem byla pozvána do jednoho sklepe, kde jsem okusila spravedlivé tokajské.“¹

Při své návštěvě města ji zarazil fakt, že město nepůsobí vůbec hezky a čistotně. Dům jejího manžela nebyl zařízen tak, jak by si Němcová představovala. Ulice tvořilo především bláto a na pohled vypadaly nevzhledně a ještě se všude linul nepříjemný zápach. Co ji na této návštěvě velmi ohromilo byly jarmarky, které se konaly každou středu. Zaujali ji různé druhy nabízených výrobků, ale i počet prodejců, kteří stáli na hlavní ulici se svými stánky. Setkala se zde i s velkou škálou různých jazyků a pochytovala zde první slovenské věty.

„A ona , pani Božena, podchytáva slovenské slová i vety, kde se len dá, a pociťuje vnútornú rozkoš z obrázkov a výjavov, ktoré sa pred jej očami rozvíjajú jako nekonečné filmové pásma.“²

Pochopila, že v této končině rakouského císařství je velký sociální rozdíl mezi obyvatelstvem. Při této cestě nenavštívila převážně slovenské krajiny, ale mohla s manželem navštívit lázně v Tápolcze, v Diósgyoru, v Edelény a nakonec ještě i město Jágr. Její pobyt v Miškovci nebyl příliš dlouhý a po necelých třech týdnech dne 14. května se vracela do Prahy. Při své zpáteční cestě se rozhodla jet do Vídně, kde byla zrovna její sestra Adéla. Z její delší návštěvy sešlo, protože ji zde čekal dopis od profesora Šembery, který měl u sebe její děti, že syn Jaroslav je nemocný.

Před druhou cestou udržovala již stálý kontakt s lékařem Vilémem Dušanem Lamblem, jenž navštívil Slovensko v roce 1846 a vydal z této cesty dílo: Zápisky cestujícího po Slovensku r. 1846³. Na druhou cestu se vydala i s tím, že se pokusí sesbírat i podklady pro svou budoucí literární činnost. Před odjezdem se musela rozloučit ještě se svým přítelem Františkem Ladislavem Čelakovským, který zemřel 5. srpna a ona jej chtěla doprovodit na jeho poslední cestě. Druhá cesta je rozhodně jiná než ta první, už v tom případě, že necestuje sama. Tentokrát sebou měla děti a dokonce i psa Vidáka a 10. srpna se vydává na dlouhou cestu do Balašských Ďarmot, kam byl její manžel přeložen. Už při samotné cestě si zaznamenávala postřehy, jež mohla vidět, ale jediné co ji v tom rušilo byly děti, které po dlouhé cestě byly unavené. Své dojmy si zaznamenávala do zápisníku z něž můžeme vyčíst, že ji zaujal mládenec jedoucí na

---

¹ NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-162-x. str. 187

² HALUZICKÝ, Bohumil. *Božena Němcová a Slovensko*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1952. str. 29

³ ŽÁČEK, Václav. *Cesty českých studentů na Slovensko v době předbřeznové*. 1. vyd. Brno: Brněnské tiskárny, 1948. str. 110

koni, zřícenina Novohradu a také to, že durman odpuzuje hmyz. Ani děti nebyly ochuzené o zážitky z cest, kdy jediné dceři Dorince bylo špatně, nebo jak viděly místní a nemohly se rozhodnout zda se jedná o ženu či muže. Celou tuto cestu popisuje v dopise Vilému Dušanu Lamblovi, který psala před 1. 9. 1852. Tuto cestu chtěla Němcová pojmut už jako sběr materiálu pro svoje budoucí díla, protože zimu před tím neměla na tvorbu ani pomyšlení kvůli své dlouhé nemoci. V Ďarmotech se setkala zároveň se čtyřmi národnostmi: Maďaři, Slováci, Židi a Cikáni, kteří ji poskytovali bohaté inspirace a líčila ji ve svých dopisech přátelům do Prahy. V té době píše převážně Dušanu Lamblovi a sestřám Rottovým a popisuje jim své zážitky. Z následující ukázky můžeme vidět, že ani v dopise adresovaný Žofii Rottové, ze dne 7. 9. 1852, nebyla o moc méně sdílnější. Je to první dopis z této cesty, Žofii Rottové, jenž se dochoval a můžeme se z něj dozvědět něco málo z programu, který měla Němcová s dětmi v srpnu.

*...já ovšem mám dopoledne vela roboty – odpoledne koupat, když je prádlo, zase je hladění a tak jedno k druhému, že někdy po kolik dní ani k psaní nepřijdu, a večer, když přijdem z koupání, ráda si odpočim.*⁴

Nedozvídáme se z něj jenom minulé plány, ale Božena popisuje i trasu po Zvolenské stolici, na kterou je vzal Němec. Tato cesta dle stejného dopisu, ze kterého je ukázka viz výše, vedla dle slov Němcové do Bystřice, Šáh, Štavnice, Sliach a domů přes Zvoleň. Němcová z této cesty chtěla vytvořit rozsáhlý cestopis s názvem Z Ďarmot do Sliache. I když víme, že spisovatelka s manželem a dětmi tuto cestu podnikla, ale nikdy z ní nevzniklo tolik toužený cestopis. Pouze jenom jedna jeho část s názvem Z Uher. To, že cesta trvala plánovaných deset dní, se dozvídáme v dopise Johaně Mužákové, jenž ji známe pod jejím uměleckým jménem jako Karolínu Světlou, z 19. 9. 1852.

*„Já jsem zdravější nyní, ač jsme se z té horské cesty (která příčinnou byla, že Vám hned neodpovídám, neboť jsme se teprve 17ho domů vrátili) uvondaní a uhorení vrátili, takže mě podus kříž bolí.“*⁵

Ze stejného dne, ale tentokrát Žofii Rottové, neboli Sofii Podlipské, si stěžuje na stravu, kterou zde jí. Ve Štiavnici mohla navštívit i místní doły a přitom ji nejvíce zajímali horníci, jejich

---

⁴ NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-162-x. str. 240

⁵ Tamtéž, str. 255

práce a finanční ohodnocení. Byl to pro ni zážitek, ale také si nemohla odpustit pošťouchnutí do místní honorace, protože soucítala s těmi horníky a s jejich situací.

„Odtud šli jsme k obědu; při plných mísách a pohárech pohodlně se moralizuje a hezky se mluví o bidě a nouzi,, když člověk syt a v měkké lenošce...“⁶

Seznámila se s J. Králem a při cestě s manželem do Banské Bystrice poznala G. Zechentra a J. Rimavského, jež poslední zmiňovaný ji věnoval sbírku slovenských pověstí. Díky Rimavskému mohla Němcová vydat pohádky např. O Zlatovlásce, Cesta k slunci, Sluncový kuň nebo Ztracený chlapec. Před svým návratem do Prahy mohla zažít i vinobračku, kterou popsala v národopisném obrázku s názvem Uherské město Ďarmoty. Pro toto dílo sbírala náměty i v rámci své třetí cesty. Do Prahy se vrací až ve druhé polovině října stejné roku. Tuto cestu hodnotí velmi dobře, nejen z toho fyzického hlediska, kdy se jí zlepšila její vleklá nemoc, ale hlavně z toho sběratelského. Vnikla do hlubin lidového života a vytvořila si i vlastní zážitky.

Třetí cesta znamenala pro Boženu Němcovou velkou změnu, protože nejela pouze na krátkou návštěvu za manželem, ale vzala své dvě nejmladší děti a po naléhání manžela se do Ďarmot v květnu 1853 přestěhovala. Hynek a Karel, nejstarší synové Němcových, zůstali v Praze v rodině spisovatele Josefa Franty Šumavského. Nezaněchávala tam jenom svoje děti, ale i přátele, hlavně sestry Johanu Mužákovou a Žofii Rottovou a navíc V. D. Lambla, po kterých se Boženě velmi stýskalo. Svou cestu líčí v dopise slečně Žofii Rottové a nemůže se ani nezmínit, že její nový domov je nepřijatelný. Její manžel čekal při jejich příjezdu a byl velmi rozladěný. Navíc nepřichystal dům na jejich příjezd a Němcové vadila i paní domácí. Z následující ukázky můžeme vidět, jaký na ni měla spisovatelka názor.

„K tomu je mi domácí paní, s kterou se mám ustavičně stýkat, protivná co zimnice, byty ale zadávají od Jura do Michala, nevím tedy, jestli kde jaký dostanu. Je zde huř o ně než v Praze, tři malé pokojíky s kuchyní 200 fr. CM, to je neslýchaná drahota.“⁷

Svůj nový domov srovnávala co se týče financí s Prahou, protože tam bylo nejdraž ze všech míst, kde pobývala. Uhry se jí zdají být kromě zeleniny snad ve všem ostatní dražší než tomu bylo v Čechách. Ve stejném dopise se zmiňuje o zbojníkovi, jenž se jmenuje Rósa Šandór a popisuje pokus o jeho zatčení. Domnívá se, že by to mohlo její přítelkyni zajímat a líčí celou situaci se zaujetí a přiznává ji, že si myslela, že se jedná o vymyšlený příběh.

⁶ TILLE, Václav. Božena Němcová. 9. vyd. Praha: Mír, novinářské závody, n. p., závod 1, 1969. str. 121

⁷ NĚMCOVÁ, Božena. Božena Němcová – Korespondence. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-697-4. str. 36

„Myslela jsem, že to je satira na žandarmerii⁸, ale má to být pravda; ostatně není Šandór žádný Rinaldo, a jen obyčejný, ale velice odvážný zbojník.“⁹

V novém domově si postupně zvyká a začíná se zajímat o slovenský lid, ale její nový život narušilo propuštění Josefa Němce z práce. Čeká ji boj o zachování chladné hlavy jak své, tak svého manžela. Z dochované korespondence si můžeme domýšlet, že prvním komu psala o tomto stavu věci byli manželé Hanušovi. Snažila se manžela i sebe hájit, že nic proti zákonu neudělali a za svou národnost také nemohou. Němcová zásobuje své přátele svými poznatky a příhodami z Ďarmot a dokonce popisuje i cestu okolo hřbitova. Ve stejném dopise lituje i toho, že nemůže vycestovat na vzdálenější slovenské kraje a sbírat alespoň poznatky pro svou tvorbu. Může pouze pokračovat v pozorování obyčejného života ve městě a díky tomu vzniká dílo Uherské město. Od slovenského obyvatelstva Ďarmot získává podklady pro dílo Obrazy ze života slovenského, ale sesbírala zde i část svých slovenských pohádek. Náměty na pohádky získávala v Ďarmotech od dvou služek. Jedna pocházela z Gemerské oblasti a získala od ní pohádky O Turkovi a krásné Katarině, Bratr a sestra a O jedné krásné zlatovlasé panně. Ta druhá, jmenovala se Marka, ji vypravovala pohádky O dvanácti měsíčkách a O hloupé ženě. Marka pocházela z oblasti Trenčan. Tyto díla nevznikly pouze z této cesty, ale i z té předchozí, kdy byla v Ďarmotech pouze na návštěvě se všemi dětmi. První zprávy o nemoci syna Hynka dostává Němcová z Prahy buď koncem července, nebo začátkem srpna. Tento dopis se nedochoval, ale my víme, že Němcová svým synům odpovídá počátkem srpna. Z tohoto dopisu také vyplývá, že korespondence Němcových je kontrolována policií. Z delšího pobytu se stává ani ne půlroční návštěva a Božena je nucena odjet zpět do Prahy po zprávě, že její nejstarší syn Hynek je stále vážně nemocný a jeho zdravotní stav se zhoršuje. Němcové se zpět hned nechtělo, ale nebylo by to z důvodu toho, že za synem nechtěla odjet, ale na cestu nebylo dostatek peněz, kvůli dřívější suspendaci manžela. Josef Němec však na svou manželku naléhal a ona i s dětmi odjíždí 15. října 1853 odjíždí do Prahy. Na cestu si musela vypůjčit 60 zlatých.

Na poslední cestu se vydala po necelých dvou letech od té předcházející. Po smrti syna Hynka neměla příliš dobré období, ale literárně byla na vrcholu. Po napsání románu Babička a po peripetiích co měla s jeho vydání se konečně na konci srpna 1855 může vydat na další cestu. Měla dvojí rozměr, v prvním případě se jela Božena Němcová léčit do koupelí na Sliač a na druhou stranu se jednalo o poznávací pouť za hledání nové inspirace. Ještě před odjezdem

---

⁸ Žandarmerie je synonymní název pro četnictvo

⁹ NĚMCOVÁ, Božena. Božena Němcová – Korespondence. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-697-4. str. 39

podepsala smlouvu na nový román Pohorská vesnice a měla v plánu do něj zařadit i slovenské prvky. O její cestě víme převážně z korespondence, kterou posílala manželovi do Prahy. Víme, že její první kroky vedly do Vídně, kde se za Němce přimlouvala o práci. Celé čtyři dny vyřizovala manželovi záležitosti buď zde ve Vídni, nebo v Bratislavě, kam se vydala právě z metropole rakouského císařství. Na vytoužené Slovensko, tedy konkrétně do Sliač, jenž se nachází v okrese Zvolen, se dostala Němcová až začátkem září a mrzelo ji, že ztrácí drahocenné dny. V dopisech manželovi a dětem popisuje místa, které za tu chvíli navštívila, že při cestě do Bratislavy spatřila zříceninu hradu Děvín, nebo jak se ji na Sliači ujal farář Štefan Záhorský, který ji nabídl na faře jídlo. Zároveň ví, že to zde není na dlouho, protože přijela převážně cestovat po Slovensku a poznávat zvyky obyčejných Slováků.

„Farář přijal mne vlídně a snad by mi i byt dal, ale jak pozoruju, bojí se, že jsem paní a sama, skrze lidi, nabídl mi ale, abych přicházela k němu obědvat, a bude mi posílat k snídani smetanu“

„Však já tu nebudu dlouho – vždyť bych tu musela nechat všechny peníze.“¹⁰

V dopise z 8. 9. 1855 popisuje manželovi a dětem svůj den, tak jak probíhá a popisuje zážitky, jež za těch pár dní zažila. Pozastavuje se nad zvyklostmi okolo pohřbu a v rámci druhé části dopisu zmiňuje i zážitky z radvaňského jarmarku. Na trzích ji zaujali především pestrobarevné kroje Slováků, hovor s nimi a nasátí atmosféry. V tom samém dopise zmiňuje i cholera, která se vyskytuje v okolí Banské Bystrice a konstatuje, že Slováci jsou velmi pověřčiví. Její dopisy manželovi nejsou tak květnaté, jako tomu bylo u předchozích cest, kdy psala sestřím Rottovým. K naší budoucí smůle se s Boženou přestaly stýkat kvůli policejnímu dohledu, jež byl na ni uvalen. V dopise své dceři vzpomíná i na setkání se známou, kterou společně potkaly v Bystrici.

„Pamatuješ se na ty dvě Slovenky, co byly v Bystrici u nás, ta hezčí z nich je doma v Bystrici, nechá Tě líbat; je to hodná a měla radost, když mne viděla, ale žádný mne nemůže poznat, že jsem se za ten čas změnila“¹¹

V lázních na Sliači pobyla do 17. září a poté se odebrala do Bystrice k Rarusovům. Tady navštívila Jána Francisci, od kterého dostala rukopisy slovenských pohádek, ale bude si pro ně muset jet do Gemeru k faráři Ludivítu Adolfu Reussovi. Od faráře Plošice dostala pozvání, aby

---

¹⁰ NĚMCOVÁ, Božena. Božena Němcová – Korespondence. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-697-4. str. 167

¹¹ Tamtéž, str. 174

se podívala k němu na salaše. V následujícím dopise ze dne 23. 9. popisuje manželovi svou cestu k Plošicovi.

„Já s Pepou zůstaly jsme tam do včerejška, nechtěl nás pustit a já nedbala, protože jsem měla příležitost podívat se na salaše a jak se robí sýr, i žinčice se napít. On má svého baču.“¹²

Můžeme i z ukázky vidět, že Němcová si postupně osvojuje slovenská slova a běžně je využívá i ve své korespondenci a i ve svých dílech. Je možné, že právě tady při návštěvě salaše se nechala inspirovat při psaní povídky Chyže pod horami, kam zasadila salaše jako místo děje. Ze začátku cesty Němcové máme o jejích plánech podrobné informace, jež poskytovala manželovi při psaní dopisů, ale když ji přicházely v dopisech výčitky a stížnosti na její cestování, tak její frekvence dopisů snížila. Němcová po návratu se salaše navštívila doktora Gustava Zechentera v Březně, kde se seznámila i s evangelickým farářem Samom Chalúpkom, se kterým udržovala korespondenční styky i po návratu ze Slovenska. Chalúпка před lety potkal i s V. D. Lablem na jeho výpravě po Slovensku. Při této návštěvě byla překvapená, když navštívila místní hospodské zařízení. Tento zážitek zmiňuje v dopise z 25. 9.:

„Já se nechci honosit, ale že já více než kdo jiný mezi Slováky působit mohou pro literatur, to je jisto. – Pomyslete si, v Sv. Ondreji našla jsem moje báchorky u hospodské – Slovačky, a zde v hostinci znají také „Božemu Němcovú“; on je Čech.“¹³

Dává svému manželovi najevo, že ji mají na Slovensku rádi a ona chce jejich vztahu k ní využít při tužení vzájemného vztahu. Poté odjela s doktorem Zechnterem i farářem Chalúpkou do Horní Letoty, kde získala od jedné staré paní náměty na další slovenské pohádky. Ke známým pohádkám z tohoto prostředí patří: O Popelušce, O slunečníku, měsíčníku, větrníku, o krásně Ulianě a dvou Tátošíkách. V této vesnici strávila skoro 14 dní, kdy si zapisovala pohádky, pověsti a zvyky. Při jejím návratu do Března ji čekal rozzlobený dopis od manžela, že jej děti zlobí a služka je opustila. Ona se však nechtěla vzdát darovaných pohádek od Francisciho a vydala se přes Tisovce do Revúce. Tam ji čekal farář Reuss, jenž ji sbírku nevydal a poslal ji pryč se slibem, že ji některé pohádky opíše a zašle do Prahy. Z tohoto byla Božena zklamaná a domnívala se, že je to z důvodu nedůvěry, protože byla České národnosti. To dokazuje i v dopise A. Sládkovičovi, kde se mu omlouvá, že jej na své cestě nenavštívila.

---

¹² NĚMCOVÁ, Božena. Božena Němcová – Korespondence. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-697-4. str. 184

¹³Tamtéž, str. 187

„Ona panuje vůbec taková nedůvěra mezi Vámi (Slováky) proti nám Čechům, že mi mnohdy až k pláči bylo – neboť bych ráda nás všechny Čechoslováky (!) viděla spojeny v jeden svorný celek!“¹⁴

Cestou zpět do Bystrice se rozhodla strávit ještě dva dny v Chyžném u faráře Samuela Tomášika a 17. října se přes Březno vrací do Bystrice plna nových poznatků. V Březně ji čeká dopis od manžela a ona mu 18. 10 zasilá dopis, kde mu líčí zážitky, ale hlavně odpovídá na útrapy s penězi, které Němec má. Zasilá mu peníze na nájem a dostává se do stresu kvůli penězům. V dopise o tři dny později zjišťujeme, že Němcová je na cestě zpět do Prahy. Tato cesta byla pro Němcovou velmi důležitá nejenže se zde relativně dala zdravotně do pořádku, ale získala mnoho materiálu pro svou budoucí tvorbu. Také se utvrdila v tom, že je možné, aby Slovák a Čech vedle sebe žili, jako dva sousedé a bratři.

Němcová chtěla díky svým dílům propojit Čechy a Slováci v jeden národ. Argumentovala tím, že jsou jeden slovanský národ a není potřeba, aby mezi nimi bylo nepřátelství. Češi ji vyčítali, že je velmi pro slovenská a obviňovali ji, že svůj kraj již ráda nemá od doby, co se vrátila. Přitom Božena byla vlastenka a jenom chtěla propojit tyto dva národy do jednoho. V dopise Samovi Chaloupkovi, příteli kterého poznala právě při své čtvrté cestě po Slovensku, si na toto postěžovala.

„Však mně říkají, že jsem celá Slovačka a že Čechy ani ráda nemám, co jsem se ze Slovenska vrátila, ale já si myslím, brat jako brat!“¹⁵

Toto spojení „brat jako brat“ použila Božena na konci knihy Pohorská vesnice a celé to dokazuje, že její román měl obou těmto národům ukázat, že se dá žít jeden vedle druhého aniž by se museli bát. Vůbec se netají tím, že by je chtěla sjednotit v jeden a dokonce se tím netají ani korespondenčně, kdy v dopise Andreji Sládkovičovi z roku 1856, tedy rok po její poslední cestě po Slovensku, lituje, že panuje mezi Čechy a Slováky vzájemná nedůvěra. Ale nejen Božena měla ráda Slovensko, ale i slovenský lid, převážně její přátelé, které poznala při svých krátkých cestách, si zamilovali ji. V naší krajině ji brali skoro jako sběha, ale na Slovensku ji brali jako součást jejich národa.

---

¹⁴ HALUZICKÝ, Bohumil. Božena Němcová a Slovensko. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1952. str. 92

¹⁵ NĚMCOVÁ, Božena. Božena Němcová – Korespondence. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-697-4. str. 303

„»Naša Boženka, naša Slovenka!« - tak sa to ozývalo z úst slovenských priateľov Boženy Němcovej...“¹⁶

Němcová se své další cesty na Slovensko nechtěla vzdát ani v závěru svého života, kdy chtěla odjet na svou v pořadí pátou cestu, ale neměla na ni peněžní prostředky a ani její zdravotní stav ji to nedovoloval. Dokonce ji i přátelé zvali k sobě, aby u nich žila, ale ji se nedostávalo v chudobném živobytí si ušetřit nějaký peníz. Tak moc toužila navštívit a vrátit se do období, které pro ni bylo tak milé a osvobozující. Na Slovensku se cítila volná a umělecky nabitá novými poznatky.

2. Slovensko v knihách Boženy Němcové

Díky svému manželství se Němcová stěhovala s manželem do různých krajů Českých zemí. Navíc i díky svým kořenům mohla navštívit Vídeň, odkud pocházel její otec a seznámil se zde s její matkou.. Dostalo se jí té možnosti poznávat různé zvyky daných oblastí, ve kterých se nacházela. Snad jediné místo v oblasti rakouského císařství, do kterých neměla možnost nahlédnout, byly Uhry a slovenská krajina. Převážně se rozhodla zkoumat Slovensko, protože Slovensko bylo pro české čtenáře, které chtěla převážně zaujmout, takovým tajemným národem, který byl součástí Uher a také chtěl sjednotit Čechy a Slováky v jeden národ. Její zájem se upíral k folklóru, chtěla poznat slovenský lid, jejich zvyky a pověry a sesbírat náměty pro svou další tvorbu.

2.1 Krajina

Při druhé návštěvě této krajiny, kdy jela navštívit svého manžela do Balašských Ďarmot, kam byl přeložen, byla ohromena krajinou, která se před ní rozprostřela. Němec byt' jeho působištěm bylo maďarské město, jezdil převážně do slovenských krajů, kde vykonával svou práci a při návštěvách své ženy ji vzal na cesty s sebou. Božena své první poznatky o slovenské krajině popisuje v korespondenci se Žofií Rottovou, kterou známe pod uměleckým jménem jako Sofii Podlipskou, a velký dojem na ni udělaly velkolepé Tatry. Své pocity vyjadřuje v dopise ze dne 19. 9. 1852:

---

¹⁶ HALUZICKÝ, Bohumil. Božena Němcová a Slovensko. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1952. str. 5

„Byla bych zaplakala, když jsem dávala těm ohromným velebným vrchům „sbohem“, ale také jsem zase ráda byla, když jsme se blížili Ďarmotům a k domácímu pohodlí, neboť bylo chladno a pošmurno, ...“¹⁷

V jejích dopisech to není jediný případ, ve kterých popisuje zážitky ze svých cest po Slovensku. Při své nejdělsí cestě touto krajinou navštívila i Sliač, jenž byl proslulý svými koupelemi, a díky této návštěvě se dostala do podhůří Nízkých Tater a v dopise sestře svého přítele, Alžbětě Lamblové popisuje výhled z okna svého pokoje. Její popis zaručí čtenáři dokonalý obrázek o dané scénarii. V rámci tohoto dopisu, který obdivuje nejen velehory, na které se jí nabízí pohled, ale také připodobňuje hustou mlhu k vlnám na řece, což pro čtenáře je impuls k zapojení fantazie. Navíc připomíná i cestu, kterou podnikl na Slovensko Vilém Dušan Lambl, tedy bratra příjemkyně dopisu, a připomíná ji, že i on byl v těchto krajinách a navštívil i podobná místa jako ona sama.

„... já z mého pokojíku vidím na hory zúkol vůkol; jen se zeptejte bratra, on tu byl a poví Vám, jak zde krásně. Při svitu i mraku zaklopena je dolina hustou mhlou, jako by se veliké vlny řeky v ní převalovaly a nade mhlou vystávají modré vrchole hor a do samých oblak čnějí, vyšší, nižší, špičaté i homolovité.“¹⁸

Po smrti syna Hynka odsunula slovenskou tvorbu na vedlejší kolej a vrátila se se svou inspirací do míst, jež ji byli blízké v době jejího dětství, tedy okolí Ratibořic. Svůj žal se rozhodla vypsát a vzniklo její dílo Babička. Po nějakém čase, kdy už rány z této tragédie byly zacelené, se rozhodla, že svůj další román Pohorskou vesnici zasadí do prostředí Šumavy. Božena toto dílo psala v rámci své nejdělsí cesty po Slovensku v roce 1855 a zasadila do něj i místa z těchto končin.

Hory v pozadí, zdálo se mu, že vůčihledě rostou, údolí že se rozstupuje širší a širší, že jim vane čerstvý vzduch, země že dýchá. Pltníci na řece, zdálo se mu, že vesluje, valach (pastýř) stojící u pasoucího se stáda, že co nevidět zapíská na fujaru, již v ruce drží, a bílý Dunaj že bude ovce zavracet.¹⁹

---

¹⁷ NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-162-x. str. 256

¹⁸ NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-697-4. str. 176

¹⁹ NĚMCOVÁ, Božena. *Pohorská vesnice: povídka ze života lidu venkovského*. Praha: Knižní klub, 1996. ISBN 80-7176-232-6. str. 74

Když se na tuto ukázkou podíváme podrobně, můžeme usoudit, že Božena ač v tomto díle vzpomínala na Šumavu, tak si nemohla pomoci a musela zakombinovat slovenskou krajinu do svého, jak později řekla „nejlepšího románu“. V knize se můžeme dozvědět, že si máme představovat bíčský zámek na řece Váh. Z ukázky můžeme vidět, že i v rámci knihy, jenž popisuje převážně krajinu Šumavy se lze dostat do oblasti Tater. Němcové pomohlo v tomto případě i fakt, že při psaní této knihy, byla zrovna na své čtvrté cestě po slovenských stolicích a navštívila i různá místa, která ji utkvěla v paměti.

Následným dílem, které vydala s tematikou Slovenska, byly její pohádky a pověsti převážně sesbíraných od obyčejných lidí, jenž na svých cestách potkala. Můžeme se dohadovat v jakém rozsahu ji tyto pověsti byly vyprávěny a kolik do samotného příběhu si přidala ona sama. Při zpracování jednotlivých pohádek vzpomínala na své čtyři cesty, které podnikla do těchto krajin a její vzpomínky se promítly i do popisu krajiny, jenž se v některých z nich objevují. Na všech jejích dílech z tohoto okolí, a převážně při popisu krajiny, můžeme vidět její dojmy a postřehy. Podle Němcové je Slovensko skalnaté a kde není skála je hluboký mohutný les nebo údolí s protékající řekou.

„Z těch tmavých skal přišli do veličných lesů a vrchů, po samé nebe sahajících, ale všechny ty smrky, jedle, buky, všechny hory byly olovněné...“²⁰

Z této ukázky usoudíme, že se skutečně jedná o Slovensko a jeho hory, protože žádné z hor, které se nacházely v českých zemích se netyčily až do nebe, jak to autorka píše v ukázce. Následně můžeme poznat, že holé skály, na které se jí pohled naskytl při svých cestách po Slovensku, připodobňuje k „tvrdému vzhledem se podobajícímu olovu“.

Boženu neuchvátily jenom ohromné vrcholy Tater, ale při svých cestách mohla poznat i tu, pro někoho, příjemnější část této krajiny: jako jsou lesy, bučiny, lučiny a údolní nivy řek. Němcová se rozhodla napsat i cestopis, který měl popisovat její cestu z Uher až na Sliac, ale bohužel se jí tento sen nikdy nepodařilo literárně uskutečnit a vznikl pouze zlomek s názvem: Z Uher, ve kterém Božena popisuje svou krátkou cestu. Přitom, ale její plánovaná cesta proběhla podle jejího očekávání, jak dokazuje korespondence ze 7. září 1852 se Sofií Rottovou. I v rámci tohoto díla dokázala autorka vystihnout krásu slovenské krajiny, ale nedočkala se vydání tohoto krátkého díla, protože bylo vydáno až posmrtně v roce 1862, díky jejímu pečlivě vedenému cestovatelskému deníku.

---

²⁰ NĚMCOVÁ, Božena. *Slovenské pohádky a pověsti*. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1909. Čeští spisovatelé XIX. století. str. 9-10

To samé se jí povedlo vystihnout i v díle Uherské město Ďarmoty, které sepsala při své třetí návštěvě v Uhrách, tedy v roce 1853. Božena v této krajině nepobyla tak dlouho, jak si ze začátku představovala, když se sem za manželem stěhovala z Prahy. Stihla si své poznatky a dojmy uchovat tak věrohodně, že je dokázala použít ve svých dílech, jež zasadila právě do míst této krajiny. Čtenáři dostali možnost si toto její dílo přečíst, až v roce 1858, protože Němcovou v době pobytu zasáhla strašná zpráva z Prahy, kdy umřel její nejstarší syn Hynek. Text se však odpoutává od pocitů autorky a nezastiňuje krásy města a okolí. Spisovatelka dokonale vystihuje běžný život obyčejných lidí tak, jak si je pamatovala ze své krátké návštěvy.

Božena Němcová se v roce 1858 rozhodla, i pod steskem a doufáním, že ještě alespoň jednou navštíví tuto krajinu, napsat povídku čistě z tohoto prostředí. Sama autorka si byla vědoma, že na Slovensku se skrývá více pokladů než ty, které mohla poznat a doufala, že v dohledné době se dostane zpět na Slovensko a sesbírá zde další podklady pro své knihy. Ve svém dopise z roku 1857 si svému příteli A. V. Šemberovi posteskla, že si nikdo možnost prozkoumat slovenské kraje nevybral a je tam tolik nedocenitelného materiálu. V dnešní době se můžeme jenom domnívat, jakým způsobem by Božena naložila s informacemi, které chtěla při svých dalších cestách získat. Její touhou bylo navštívit všechny jednotlivé stolice²¹ a porovnat krajinu, ale i zvyky a tradice mezi sebou.

„Já poznala Slováka a vím, že jsou hodni, abychom si jich všímali. Tam je pokladů neocenitelných, a nikdo si jich nevšimá; příčiny toho jsou mnohé...“²²

Touto povídkou se stala Chyže pod horami. Na rozdíl od Pohorské vesnice, která je zasazena do oblasti Čech, tedy konkrétně Šumavy, je Chyže pod horami zasazena do slovenské krajiny a abychom byli konkrétní, tak do oblasti salaše. Tyto dvě knihy mají společného to, že se v ní setkává Slovák a Čech a je zde snaha Boženy, spojit nejen jednotlivce, ale i celé národy, protože pro ni jsme jeden národ Slovanů. Ve svých dílech jak v dopisech, tak i v literárních dílech, posílit důvěru mezi Slováky a Čechy, aby si uvědomili své společné kořeny. V rámci psaní této povídky se při popisu krajiny nechala inspirovat i vlastním zážitkem, který měla při čtvrté cestě. Kde ze svého pokoje v místě, kde byla ubytovaná měla výhled na Nízké Tatry.

---

²¹ Stolice je historická územně správní jednotka Slovenska

²² NĚMCOVÁ, Božena. *Chyže pod horami: obrázek ze Slovenska*. Praha: Družstevní práce, 1950. Slunovrat (Družstevní práce). str. 7

„Bohuš ale otevřel okno a dlouho ještě dával se do krásném jasné noci, na temné vrchole hor a zelené pod nimi údolí, kde se kolibaly bělavé obláčky nad vrchami okolo potoku, třpytice se ve svitu měsíce jako stříbrná roucha.“²³

Z předcházejících slov a ze slov, které Božena Němcová použila v dopise pro Alžbětu Lamblovou, můžeme vidět, jak se dvě skoro stejné věci dají popsat jinak, ale přesto si představíte stejnou věc. Božena nebo v tomto případě postavy vyskytující se v ukázce z povídky *Chyže pod horami* se ze svého pokoje kochají pohledem na velehory, které v případě dopisu jsou obohaceny mlhou a v případě povídky nocí, obláčky a svitem měsíce.

V díle *Kraje a lesy ve Zvolensku* dokazuje Božena Němcová znalost i co se týče znalosti typologie stromů a vypovídá to o jejím širokém zaujetí, které v té době měla. Jedná se o výčet toho, co roste na horních stolicích a naopak co roste na dolních stolicích. Uvědomuje si také, že tato krajina je oproti té české více nedotčená a že zde existují také pole na úbočí hor. Lidé zde žijí v těžších klimatických podmínkách, než tomu je v zemích, které znala dosud. Když si totiž uvědomíme, že Božena popisuje krajinu Nízkých Tater, tak jejich nadmořská výška je daleko větší než ta, jenž znala z domova. Celým tímto krajem protéká řeka Hron, která protéká dle slov spisovatelky nejširší a nejkrásnějším údolím v tomto kraji. V rámci této řeky panuje mezi Slováky v této stolici určitá pověra, kterou nemohla Němcová v tomto díle nezmínit.

„... vraj je v Hromu taková potvora a ta že má hlavu a v Hronské studánce na Kráľové Holí a chvost v Černém moři. Když prej tam co o chvost zavadí rozjede se a smykne driekom, a tu že se vyvalí voda ven z koryta až všecko zatopí.“²⁴

Z předcházejících popisů krajiny, jež využívala jak v případě korespondence, tak i v jejích beletristických dílech, můžeme rozhodně říct, že Božena Němcová si Slovensko a její krajinu zamilovala. Ráda vzpomínala na salaše, hory a údolí, které navštívila a na sklonku života byla přesvědčena, jak to vyplývá z jejích dopisů s Josefem Saidlem ze dne 17. 9. 1861. V této korespondenci mu píše, že příštího jara pojedje na Slovensko a navštíví známá místa a zároveň by chtěla prozkoumat i místa, kde ještě nebyla, aby mohla porovnat krajinu, jestli je všude stejná, nebo se mění. Také to jestli je v jiných stolicích méně hor a skal. My víme, že na další cestu na Slovensko v pozdějším věku ji chyběly peníze a již nikdy se tam nevrátila.

---

²³ NĚMCOVÁ, Božena. *Chyže pod horami: obrázek ze Slovenska*. Praha: Družstevní práce, 1950. Slunovrat (Družstevní práce). str. 62

²⁴ NĚMCOVÁ, Božena. *Z Uher; Zpomínky z cesty po Uhří; Uherské město (Ďarmoty); Obrazy ze života Slováků; Obrazy ze života slovenského; Kraje a Lesy na Zvolensku*. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1911. Čeští spisovatelé XIX. století. str. 299

2.2 Lidé

Slovenští lidé a poznání jejich vlastností byli jednou z tužeb, kterou měla Němcová při pouti do této krajiny. Při první cestě roku 1851 za manželem do Miškovce, který ležel v oblasti maďarské, cestovala Božena přes slovenské stolice, kdy toto bylo poprvé, co měla možnost zavítat do těchto končin. V čistě maďarském Miškovci se našlo pár lidí slovenské národnosti, ale jak Božena poznamenala ve svém díle *Zpomínky z cest po Uhřích*, které vydala až v roce 1954, tedy 3 roky po jejím návratu v časopise *Lumír*, tak Slováci zde byli pouze v roli poddaných. Němcová, kterou zajímal názor maďarského obyvatelstva na jejich severní sousedy, se při jednom rozhovoru, právě s Maďarem, ptala z jakého důvodu je nemají rádi.

„Je to lid otrocký, podlizavý, opíjí se a pak leží jako to dobytče, to je u nich velice k vytýkání. Maďar je známý co pijan, pije víc a silnějších nápojů než Slovák; jestli víc vydrží, to není zásluha. Jsou-li podlizaví a otročtí, přivedlo je k tomu hrdé, libovolné, panské vladaření nad nimi.“²⁵

Na druhou stranu při rozhovoru se Slovenkou, neboli jak píše Božena Němcová Slovačkou, se autorka dozvídá, že daná žena z Debrecína Maďary ráda nemá, protože je to divný lid a celkově vypadá takový netečný a prostý. Maďaři Slovenky rádi mají, protože z nich vyřazuje radost, čistota a především dle vyzorování se Němcová dozvěděla, že se jim líbí i jejich těla a mateřskost, kterou u svých krajanek neznají. Slovenská žena má ráda děti a nebrání se jich mít i velký počet, což Maďaři neznají u svých žen, které nejsou mateřské a své děti dávají na starost chůvám. Samozřejmě to nelze říct o všech ženách, některé si chůvu dovolit nemohou. Němcová si po své první cestě udělala sama obrázek, kdo z těch dvou národností, se kterými se při své cestě do Miškovce setkala je jejímu srdci blíží a znovu to vyjádřila ve svém dopise, který byl datován dva měsíce po její návštěvě a byl určený Antonínu Klementovi.

„Slovák je čistý ve všem, přičinlivý, pilný člověk, proto také více má peněz při vší chudobě než Maďar.“²⁶

Už při své poslední cestě na Sliač se Božena podivuje na tím, jak se v tomto případě ke Slovákům staví Němci. Slýchávala z úst německého obyvatelstva, že Slováci jsou nevlivní zloději, ale ona při své pouti jim nemohla nic špatného vytknout. Nejenže ji měli všichni rádi,

---

²⁵ NĚMCOVÁ, Božena. *Z Uher; Zpomínky z cesty po Uhří; Uherské město (Ďarmoty); Obrazy ze života Slováků; Obrazy ze života slovenského; Kraje a Lesy na Zvolensku*. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1911. Čestí spisovatelé XIX. století. str. 82

²⁶ NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-162-x. str. 186

ale starali se o ni, jak kdyby to byla jejich vlastní rodačka. Sama autorka po svém návratu vzpomínala na jejich dobré vlastnosti a to převážně ve svých dopisech. Samozřejmě nepřipisovala Slovákům jenom ty kladné rysy, ale dokáže uznat i jejich špatné vlastnosti. Při své korespondenci s přítelem Aloisem Vojtěchem Šemberou si stěžuje na neochotu Slováků vydávat své vlastní poklady, které se skrývají na každém koutu jejich země. Líčí mu o svých přátelích ze Slovenska, tedy především o Samkovi Chaloupková, který má velkou sbírku písní, ale zatím ji ještě nevydal. Dokonce mu píše, že by Chaloupka nebyl proti mu je poskytnou, aby je vydal sám. Při své čtvrté cestě podnikla cestu i do Revúcej, kde se setkala s Reussem, který měl vydat Francisciho rukopis. V tuto chvíli se setkává se zarputilým mužem, jenž autorce nedůvěřuje a rukopis ji nevydal. Němcová to bere jako nedůvěru k ní samé, ale také jako nedůvěru Slováků k Čechům. Němcová se zde stavěla do role takového prostředníka, kdy chtěla sjednotit oba národy do jednoho, a tak ji tato nedůvěra velmi zklamala. O této cestě za Reussem se také zmiňovala ve stejném dopise jako o Samovi Chaloupkovi a posteskla si, jak je to s některými Slováky složité.

„Ale je to bída s těmi Slováky, ono to je jako voda všecko; málo najde rázných, plodivých duší, všechny jak by spaly.“²⁷

Jediné co Božena nemohla Slovákům zapomenout je to, že se podmaňují maďarskému vlivu. Místo toho, aby si ve školách udrželi slovenský jazyk, tak dovolili Maďarům převzít kontrolu nad čistě slovenskou školou a převést ji do maďarského jazyka. Jenom v pár výjimečných případech se učili čist německy, ale po slovenštině, jejich národním jazyce, nebylo ani památky. Světlou stránkou ve slovenském školství neslo evangelické náboženství, které v rámci svých škol vyučovalo převážně slovensky, ale i trochu maďarsky. Tento fakt poznala při své návštěvě Ďarmot. Ve svém dopise z 19. 10. 1857, který adresovala Gustavu Zechenterovi přirovnává maďarské obyvatelstvo k tomu německému, protože jsou vlastně jedno a to samé. Německé obyvatelstvo utlačuje to české a maďarské to slovenské. Připodobňuje tedy Čechy ke Slovákům a Zechenterova vybízí, aby se Slováci postavili na odpor Maďarům, tak jako Češi Němcům. Podněcuje jejich národnost a vybízí je k lepšímu vedení slovenské mládeže.

„Vy sami, Slováci, jste vinní, že je u vás tolik neřádného cizinstva, proč je nekáráte a proti nim veřejně se neozvete; ta holota zkazí vám všecko mládež...“²⁸

---

²⁷ NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-697-4. str. 202

²⁸ NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-764-4. str. 199

Skupinou, o které se Božena ve svých dílech hodně zmiňuje, je skupina s názvem Handělčané. V tomto případě se jedná o označení skupiny dřevorubců, kteří svoje bydliště měli v krajině okolo horní části Hronu. Dnes se tato oblast nachází v regionu Horní Pohroní, které zaujímá část Slovenska na území okresu Banská Bystrica, Brezno a horní tok řeky Hron. Tedy můžeme tuto oblast historicky určit jako místo, které spisovatelka při svých cestách navštívila. Handělčany spisovatelka ve svém díle Kraje a lesy ve Zvolensku označuje jako pracovité, neohrožené a v práci vytrvalé. Při účasti na honu na medvěda neboli po slovensky na poľovačce se Handelec chová velmi nesměle, ale les zná lépe než lovci medvědů. Božena Němcová je samozřejmě jenom nechválí, ale podává objektivní obraz na tyto dřevorubce a vypravuje, že když holdují alkoholu, tak jsou výbušní a nenajde se v nich kousku studu. Zároveň se zmiňuje o tom, že Handělčané neholdují krádežemi mezi sebou a také je samozřejmostí, že si sousedé mezi sebou vzájemně pomáhají. Handělčané neberou například nedovolené vykopávání brambor jako krádež a proto o krádeži nejsou mezi nimi zmínky. Berou to jako samozřejmost, protože když teď potřebuje sused, tak příště budu potřebovat já.

„O krádeži není mezi Handělci slyšeti, vyjma že si někdy trochu bramborů vykopají nebo petre nec trávy nasekají... Chorob je mezi nimi málo a naskrze žádné syfilické.“²⁹

Spisovatelka hodnotí jak ženy, tak i muže a z tohoto hodnocení v rámci této skupiny slovenského obyvatelstva vyzdvihuje čistotu a krásu mužů oproti ženám. Ženy v ohledu síly hodnotí jako velmi silné, protože se místo mužů musí postarat o hospodářství, když jsou muži v lesích. Práce mužů v lese začíná začátkem května a domů se nedostanou do konce července, to je podle spisovatelky období od Jakuba do Jakuba. Muži, když jdou do lesa, tak pro přenesení a uskladnění jídla jim slouží cedilo, což je hůně převážně z hrubé bílé látky, která je skoro 180 cm dlouhá a 88,95 cm široká. Zároveň slouží i k přenesení zraněného domů, kdy se jich sváže k sobě větší počet. O Handělčanech se zmiňují prof. Dr. Jan Evangelista Purkyně a Jan Krejčí ve svém časopise: Živa. Časopis přírodnický z 5. ročníků, který se datoval na rok 1857. Zmiňují se o nich také v rámci honu na medvěda, ale přinášejí nám více informací o tom, že jich je okolo 1500 mužů a bydlí v celkem 23 vesnicích v oblasti Zvoleni, Liptova a Gömöra. Jejich vlastnosti popsali stejně jako Němcová tak, že je to pracovitá a skromná skupina obyvatelstva.

Další velkou skupinu, tentokrát čistě ženskou, kterou Němcová ve svém díle: Uherské město Ďarmoty, zmiňuje jsou tzv. Krekáčky. Tyto ženy přichází do Ďarmot na vinobračku

---

²⁹ NĚMCOVÁ, Božena. *Z Uher; Zpomínky z cesty po Uhří; Uherské město (Ďarmoty); Obrazy ze života Slováků; Obrazy ze života slovenského; Kraje a Lesy na Zvolensku*. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1911. Čeští spisovatelé XIX. století. str. 361

neboli sbírání hroznů. Nejednalo se jenom o dospělé ženy, ale také o mladá děvčata. Zároveň si Němcová všímá jejich nevšedního kroje, rozeznává kroj ženský a kroj dívčí, ale také rozdíl mezi svátečním dnem, pro ně neděli, kdy chodí do kostela, a dnem kdy se věnují pouze svou prací. Největší rozdíl jsou v rámci barvy a to jak mezi Slovenkami mezi sebou, tak i mezi Slovenkou a Maďarkou. V rámci své první cesty, když zpracovávala své cestopisné dílo *Z Uher* se dozvěděla, že může rozpoznat na první pohled ženy těchto dvou národností.

„Šak ver to človek zďaleka pozná, že Maďari sú. Maďarka ľubí čierny šat, Slovenka veselý.“³⁰

Skupinu obyvatel, kterou Božena Němcová použila i ve svém druhém románu: *Pohorská vesnice*, je skupina drotářů. Skupina se odlišovala od ostatních svým neustálým vandrováním i za hranice svého státu. Pohorská vesnice se odehrává na Šumavě, tak v sobě nese i spoustu slovenských prvků a právě drotáři jsou jedním z nich. Jedná se o skupinu, která se od ostatních vymezuje jako utlačovaní slovenští vlastenci. Jejich osoba je v české literatuře jednou z nejpoužívanějších slovenských postav. V rámci cest do Čech sebou drotáři berou své malé syny, aby se přiučili řemeslu a také získat nějaké peníze navíc. Zároveň je Němcová v *Pohorské vesnici* vykresluje jako odvážné hrdiny, kteří se nebojí zasáhnou proti násilí páchaných na jiných, dále jako poctivé muže, kteří se nechytí první příležitosti k vlastnímu, nezákonnému obohacení.

„Nejprvnější drotarova práce byla, že mi snesl na postel papíry, tobolku, hodinky i vak, co vše pod svým dohledem měl, žádaje, abych se přesvědčil, zdali mi nic neschází. Pak vytáhl svůj sáček, vysypal přede mne as za pět tolarů stříbrných peněz. »Co mám s nimi dělat?« ptám se ho, a on mi na to abych si je vzal, že mi je půjčí, že nebudu mít beztoho dost peněz, abych v hospodě zaplatil“³¹

V Uhrách tvoří slovenské obyvatelstvo velkou část služebníků v panských domech. Němcová si toho všímá především při delší návštěvě *Ďarmot* a dokonce tomu věnovala jednu kapitolu z knihy *Uherské město Ďarmoty* s názvem *Čeď*. Slováci jsou najímáni jako stálá pracovní síla, protože Maďaři ví, že slovenské ženy jsou velmi pracovitě, ale také pracují jako sezónní pracovníci, aby si vysloužily více peněz nebo i zboží, které mohou následně zpeněžit.

---

³⁰NĚMCOVÁ, Božena. *Z Uher; Zpomínky z cesty po Uhří; Uherské město (Ďarmoty); Obrazy ze života Slováků; Obrazy ze života slovenského; Kraje a Lesy na Zvolensku*. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1911. Čestí spisovatelé XIX. století., str. 23

³¹NĚMCOVÁ, Božena. *Pohorská vesnice: povídka ze života lidu venkovského*. Praha: Knižní klub, 1996. ISBN 80-7176-232-6. str. 40

V rámci tohoto díla Němcová připomíná, že Slováci mají daleko větší smysl pro hudbu než Maďaři a připomíná, že národním muzikantem na Slovensku je tzv. gajdoš. Gajdoše staví do protikladu s cikány, kteří jsou největšími hudebníky v Uhersku. Postavu gajdoše zmiňuje i v dopise, který adresovala Gustavu Zechenterovi ze dne 29. 9. 1858 a prosí ho, aby ukázal gajdoše, především Dětvana, příteli z Čech, který by k nim měl zavítat na hon na medvěda. V tomto dopise vzpomíná na svůj pobyt a především mu společně se svým dopisem posílá i její vydání Slovenských pohádek a pověstí a upozorňuje na doslov, který přiložila do svého díla, ve kterém se ospravedlňuje za to, že nezachovala celý text pohádek ve slovenském jazyce.

„Přečtete si ten doslov, a uvidíte, jak jsem Slovákům vymluvila, a jestli se proto hněváte, tedy se zase udobřete.“³²

Z tohoto výtahu z její korespondence, můžeme vidět, jak spisovatelka spoléhá na dobrotu srdcí Slováků a ze své zkušenosti ví, že odpuštění za to dostane. Samotnou Němcovou, ale mrzí, že její dílo nebylo vydáno tak, jak si původně plánovala a jak všem svým přátelům na Slovensku tvrdila. Kdo jsou Dětvané nám Němcová objasňuje v díle Kraje a lesy ve Zvolensku a dozvídáme se o nich, že jsou to právě obyvatelé Zvolenské stolice, společně s Očovany a Hrochotštíni³³. Mužskou část těchto obyvatel označuje jako nejkrásnější a vhodné pro malíře, aby je zvěčnil na malířské plátno. Z autorčina popisu se Dětvaní zdají jako rozmazlení synkové bohatých statkářů, kteří při nedostatku jejich začlení do práce, se baví tak, že kradou voly, koně nebo berany. Přitom to nikdo nebere zle, ale jako hrdinství, kterého se dopouštějí.

„Dětvan když krade, nekrade z potřeby – jsou to obyčejně synkové zámožných sedláků, kteří na takové lovy vyjíždějí – ani ze zlomyslnosti, nýbrž z rozkoše z překypující bujnosti. Neokrádá chudého, nedobývá se pod zámky, nedotýká se zlata ani stříbra, ani drahých šperků, to měl by za špatné; ...“³⁴

O povaze Slováků se nejvíce dozvídáme z díla Uherské město Ďarmoty, kde je autorka srovnává s Maďary od postavy, po stránce pracovní až co se povahy týče. Slováky staví jako ty více práce schopné i co se týče tělesných proporcí. Slovák vysoký, štíhlý s přátelskou tváří a oproti tomu staví Maďara, který je spíše malý, kulaté postavy a nepřístupný. I chuť pracovat a hledat si sám od sebe nějakou práci, i když se zdá, že žádná není, vidí více na straně slovenského

---

³² NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-764-4. str. 377

³³ NĚMCOVÁ, Božena. *Z Uher; Zpomínky z cesty po Uhři; Uherské město (Ďarmoty); Obrazy ze života Slováků; Obrazy ze života slovenského; Kraje a Lesy na Zvolensku*. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1911. Čestí spisovatelé XIX. století. str. 313

³⁴ Tamtéž, str. 315-316

národa, než na straně ugrofinského národa (Maďarů). Přátelskost a pohostinnost Slováků je pro Boženu už jako samozřejmost, ale nezapomene to ještě povýšit a vyzdvihnout ji tak, že Slovák dokáže i u sebemenší práce se dát do řeči s cizincem, pozdravit ho, zeptat se odkud je a připadáte si jak jejich známí, naproti tomu Maďar si vás skoro ani nevšimne a aby pozdravil? O tom si může pocestný nechat jenom zdát. V rámci etikety rozhodně dle spisovatelky vedou Maďaři, protože ti si potrpí na zdvořilost a panskou mluvu, naopak Slovák mluví prostě, ale k cizincům, pánům a starším lidem převážně zdvořile.

V rámci svých cest měla možnost vedle sebe vidět oba tyto národy žít, ale její srdce přilnulo k tomu národu slovenskému. Získali si ji svou pracovitostí, oddaností a ochotou se smát i v těch špatných časech. Výraznou roli také hrálo i to, že jsou národem slovanským, tedy příbuzným k tomu českému. Jejím největším přáním bylo, aby Češi poznali, že Slováci jsou jejich bratři a naopak.

2.3 Zvyky, tradice a pověry

Němcová na Slovensku zkoumala různé zvyky, tradice i pověry a docela často je porovnávala s těmi co znala z domovské krajiny. V rámci svých cest se především setkávala s prostými lidmi, kteří ji byli svým životem inspirací při psaní, ale poznávala i jejich zvyky, jež se staly neodmyslitelnou součástí děl z této části rakouského císařství. Jednou z prvních věcí, o které se Němcová ve své korespondenci zmiňuje je oděv Slováka. Tento muž cestuje se svou rodinou, spolu s ní do Ďarmot, kam jede i Němcová při své druhé cestě za manželem. Spisovatelka je známá i citem pro detail a to je také dokazuje i tento fakt, že si všimla národních krojů. Při svého pozorování zjistila, že téměř v každé stolici je národní kroj Slováků jiný. V dopise z doby před 1. září 1852 Vilému Dušanu Lamblovi, který píše ze své druhé návštěvy Slovenska, se spisovatelka podivuje nad zvláštnostmi kroje onoho Slováka. Měl na sobě tradiční kroj, jenž nezakrýval celé tělo tohoto muže. Její děti, které cestovali spolu s ní se podívovali nad tím, zda ti lidé jsou muži nebo ženy, protože v prvním případě jejich kalhoty byly velmi široké a připomínaly spíše sukni, a ve druhém vlasy měli spletené do copů. Tradiční oděv Slováků spisovatelka zakomponovala i do svého, dle jejích slov, nejlepšího románu: Pohorská vesnice. V rámci tohoto díla sice nedává do popředí jeho vzhled, ale význam jaký měl pro ostatní. V ukázce můžeme vidět vyobrazenou postavu drotára Miči, který je hrdým Slovákem a nebojí se v Čechách vynést svůj národní kroj. Tento kroj ujistil i jeho sousedy, že není špatným člověkem, za kterého ho ze začátku považovali a díky tomu se mu i stranili. Jak víme, byla zde oboustranná nedůvěra mezi těmito dvěma národy, tedy Slováky a Čechy.

„ani Bor ani bába nevěděli zpočátku, kterak to vlastně je, až kdy Miča v národním svém kroji poprvé do kostela přišel, tu viděli, že je čistý chlapec, že se vyrovná kterémukoli vesnickému, věděli, že se modlí zároveň s nimi, ...“³⁵

V jejím díle Chyže pod horami, které je plné vzpomínek na Slovensko a na dobu, kterou tam strávila, se dozvídáme o tom, jak v stolici, ve které se daný děj odehrává a není specifikované o kterou se konkrétně jedná, se liší pracovní oděv od toho slavnostního, jenž se nosí převážně v neděli do kostela. V pracovní den měly všechny ženy sukni bílou a v neděli se nosila sukne barevná. V tomto případě se autorka zmiňuje o skládané zelené sukni, která byla spolu se sváteční košilí a kašmírovou šněrovačkou vykreslena na jedné z hlavních postav: mladé a svobodné Katušce. Ženy z Hrušovského pohoří tzv. Krekáčky na sobě nosí převážně bílou, krátkou sukni, modrou zástěru a děvčata ji mají vyšítou červenou nití. Spisovatelka tuto skutečnost popisuje v díle Uherské město Ďarmoty a všímá si především rozdílu mezi vdanou ženou a mladou, svobodnou dívkou. Detailně je popsán kroj z díla Kraje a lesy ve Zvolensku, kde si Němcová všimla především kroje Handělčanů jak mužů, tak i žen. Znovu je zde rozdíl mezi dívčím a ženským oblečením, takže jde na první pohled poznat, jestli se jedná o svobodnou dívku. Všímá si i účesů, ale nejen ženských nebo dívčích, ale i mužských. Muži mají podobně, jak ženy spletené do tzv. vrkočů. Můžeme vidět, že i když navštívila pouze část Slovenska, tak poznala mnoho jejich tradičních oděvů a dokázala je mezi sebou rozeznat v těch nejmenších detailech.

Co se týče tradic, tak si Božena Němcová hodně všímala námluv a převážně ji zajímal i výběr ženicha a k tomu se pojí i řada pověr a zvyků, které se praktikují při zjištění, jakého mládence si daná dívka má najít. Němcová v rámci díla Chyže pod horami použila zvyk se slunéčkem sedmítečným, neboli pánbožkovou kravičkou. Tento zvyk praktikují mladá děvčata při hledání ženicha, ale druhá strana věci je trochu morbidnější, protože vždy při tomto zvyku je jedna z možností smrt. Na tento zvyk dokonce Němcová vzpomíná i v dopise svému muži z roku 1857, kde se dozvídáme, že byl stejný i nás.

„Zde se říká tak a děvčata hádají z toho, na kterou stranu pánbožkova kravička letí, na tu stranu že se vdají a když vzhůru letí, že umrou, ...“³⁶

---

³⁵ NĚMCOVÁ, Božena. *Pohorská vesnice: povídka ze života lidu venkovského*. Praha: Knižní klub, 1996. ISBN 80-7176-232-6. str. 23

³⁶ NĚMCOVÁ, Božena. *Chyže pod horami: obrázek ze Slovenska*. Praha: Družstevní práce, 1950. Slunovrat (Družstevní práce). str. 48

V následující ukázce můžeme vidět, že to není jediný zvyk na toto téma, jenž Němcová mohla poznat. V románu Pohorská vesnice využila podobně znějící tradici, ale s tím rozdílem, že místo slunéčka sedmitečného dívky používají kahany. Vidíme, že zcela stejné zvyky se dají v různých stolicích pojmout jinak. Takže stejně, jako tomu bylo v Chyži pod horami, tak v Pohorské vesnici jsou dvě strany. Buď si kahan vybere stranu, kterou se vydá a odtud si děvče vybere ženicha, nebo dívka znovu musí zemřít. Existuje v obou případech i možnost, že toho roka se dívka nevdá.

„Urobia si hanec z dubovej koury, dajú dnu kuštok loha, skrútiť z nití motúzokk, rozžehnú a kahačoky spustia na rieku. Keď sa obrátí hakanec hore vodou, nazdá se dieuka, že sa vydá na horní, keď pluje dolu vodou, že na dolní konies dediny, keď se od brehu nĕpohnĕ, nĕvydá sa hiba v druhý rok.«

»A jak, kdyby se kahanec potopil?« dále se ptala Jelenka, kterou podobné zvyky velmi zajímaly.

»Juj, horko by plakala diuka, že misí do roka zomreť«³⁷

Při námluvách, kdy si dívka a chlapec už najdou v sobě zalíbení, nebo alespoň dívka v chlapci a chce s ním vytvořit pár tak, aby s tím byli všichni seznámeni, dá chlapci květinu. Další krok je už na chlapci samotném jestli ji bude nosit a náklonost je oboustranná, nebo ji nosit nebude a zalíbení v dané dívce nenašel. I o tomto zvyku se dozvídáme v Pohorské vesnici, ale zmiňuje se o něm i v díle Z Uher. V rámci námluv chodí k děvčeti více chlapců, ale jenom pokud je dívka tzv. pod partou. To znamená, že pokud ji dívka nosí, tak je nevinná a čistá. Pokud by nebyla nevinná, tak pod ní nesmí chodit. Parta se nosí na hlavě a je doplněna stužkami. Podle dalších spisovatelčiných zápisů můžeme říct, že chlapci chodí k dívce vždy v sobotu a pokud se jí některý líbí, tak mu dá kytici a od té doby může k ní chodit pouze onen vyvolený. Spisovatelka si všímá, že i v tomto jsou rozdíly, protože v Trenčínsku se tento způsob dodržuje trochu jinak. V tomto místě vyvolený chlapec dostane kousek chleba, mléko a smí dívku políbit na líce. V Chyžném, jedná se o obec v Gemerské stolici, se mohou námluvy odehrávat už i u novorozeňat. Matka narozené holčičky si sama vybere pro svou dceru ženicha a pošle do jeho domu kytici a čeká jestli ji jeho matka přijme nebo ne. Jedná se o předem domluvené sňatky, kde si jejich děti nemůžou svobodně zvolit. Pokud matka chlapce kytici přijme, tak matka nevěsty posílá květiny dál. Po nějakém čase si už rodiny vyměňují dary navzájem. Pokud se

---

³⁷ NĚMCOVÁ, Božena. *Pohorská vesnice: povídka ze života lidu venkovského*. Praha: Knižní klub, 1996. ISBN 80-7176-232-6. str. 45

posílají tak jsou si zaslíbeni a v 14. – 15. roce dívky se koná svatba, ale pokud dary přestanou chodit, tak jejich svazek je rozdělen a svatba se nekoná. Při nekonání svatby a rozdělení obou rodin je to především díky sporu rodičů oněch dětí než to, že by se nepohodli snoubenci.

I Velikonoce, ale hlavně zvyky, které Slováci při nich dodržují, autorku zaujaly a dokonce v nich našla rozdíl mezi těmi co zná z domova. V rámci pár míst se dodržuje tradice na Smrtnou neděli, tedy na Velikonoční neděli, kdy dívky topí Morenu. Morena je symbolem smrti a děvčata ji nastrojenou nesou ven z vesnice, aby se vyhýbala jejich sousedům a rodině. Tomuto zvyku dohlíží celá vesnice, kdy nejdřív jdou děvčata průvodem a následně ji při zpěvu topí ve vodě. Velikonoční pondělí tak, jak ho známe u nás, bylo jen z jedné části. Samozřejmě chlapci chodili k dívkám na koledu se šlehačkou, ale na Slovensku je takový zvyk, že se dívky polévají i studenou vodou, ale nemusí se tyto tradice dodržovat zároveň. V některých stolicích se dodržuje pouze polítí vodou, jak to dokazuje autorka v Pohorské vesnici, kam tento zvyk zařadila v rámci děje.

„Jediný Miča své ženě nevyšlehal, ale dle obyčeje svého domova vylil na ni dížku vody. Jakmile Jano k šafářovům ráno přišel, hned mu malý Honzík povídal, co táta mámě urobil, a ten se smál řka mu: »Ej, znáš ty, to misí být oblievačka na veľku noc. Keby som bou doma, bou by som Ilemu aj Marišu hodiou do rieky.«“³⁸

Svatodušní svátky, neboli letnice se také na Slovensku nazývají jako turice. Letnice se slaví 50 dní po Velikonocích a Božena Němcová je popisovala v dopise Žofii Rottové, Sofii Podlipské, a v tomto dopise je připodobnila k 1. máji. Zdejší tradici přirovnává k té, jak se slavila v českých zemích, aby si její přítelkyně dokázala vybavit ve své fantazii, jak tomu na Slovensku v tento svátek je a zároveň si všimá i sebemenších detailů.

„Svátky svatodušní slovu zde turice a jako u nás na prvního máje dávají chlapci na první svátek zalíbeným svým děvčatům máje před okno; u nás je to stromek okrášlený pentlema a květinou, zde vytrhnou hezky tlustou už vyrostlou břízu, uříznou kořeny a dolejší a tak ji postaví beze vší okrasy před okno svého děvčete.“³⁹

Tato tradice ji tak zaujala, že ji použila i v románu Pohorská vesnice a zároveň zde skloubila tu českou tradici, kdy se dává dívkám před okno spíše zdobené smrky, ale na druhou stranu zde použila i ten slovenský zvyk, kdy se dává bříza. Němcová chtěla propojit tyto dva světy český

---

³⁸ NĚMCOVÁ, Božena. *Pohorská vesnice: povídka ze života lidu venkovského*. Praha: Knižní klub, 1996. ISBN 80-7176-232-6. str. 128

³⁹ NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-697-4. str. 37

i slovenský a i toto může být znak její snahy propojit tyto dvě kultury do jedné. Uvědomovala si, že když začne ve své beletrii, vydávané v Čechách vykreslovat Slováky jako sdílné, uctivé a taky tradice dodržující národ, tak se názor Čechů na ně změní a už k nim nebudou tak podezíraví. Zároveň doufala, že i oba národy pochopí její touhu je propojit do jednoho.

Slováci k jejímu překvapení dodržují hodně zvyků a tradic, jenž například v její zemi se již nedodržují anebo jenom v některých vzdálenějších koutech. Jedním z takových zvyků je i oslava Jana Křtitele, který dopadá na 24. června. Němcová tento svátek vzpomíná v listu Žofii Rottové ze dne 24.6. 1853 a popisuje zvyky, které se na Slovensku zdrží. Příkládá i píseň, kterou slyšela od místních dívek:

„Na svatého Jána každá žena pjána, hiba ta nepjána, čo platno netkála“⁴⁰

Z tohoto dopisu se také dozvídáme, že v horách se rozdělávají ohně a všichni přes ně předskakují zpívajíc tuto píseň. O pár let později, tedy z roku 1857, v dopise adresovaný Matijovi Mjarovi, jenž byl slovinský římskokatolický kněz, Němcová přiznává, že v Čechách se tento svátek slavil také, ale již vymizel. Přitom na Slovensku jej slaví pořád a mají při něm i zvláštní zvyky a tradice. Tento svátek se objevuje i v knize Chyže pod horami a děj této povídky se odehrává právě v období svátku Jana Křtitele. V této povídce se díky hlavní postavě Bohuše Sokola, který je na Slovensku jenom na návštěvě a pochází z Čech, dozvídáme, že v jeho rodné zemi se tradice spojené se sv. Janem již nedodržují. V rámci tohoto díla Němcová detailně popisuje tento akt slavení a přidává i písně, které mohla slyšet při svém osobním setkání s touto pro ni již ztracenou tradicí. Němcové se líbí tyto zvyky, které se zde drží a lituje toho, že se v její domovině slaví už jen na málo místech.

*„Keby já věděla, kedy bude Jána,
Ver by som nakádala na tri strany ohňa;
Jedon by nakládla od slnca východu,
Druhý by nkládla od slnca západu;
Třetí by nakládla mojému milému,
mojému milému, šuhajku švarnému.
Jáno, Jáno, Vajáno!-,,⁴¹*

---

⁴⁰ NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-697-4. str. 44

⁴¹ NĚMCOVÁ, Božena. *Chyže pod horami: obrázek ze Slovenska*. Praha: Družstevní práce, 1950. Slunovrat (Družstevní práce). str. 57-58

Slovenští lidé mají i své vlastní tradice co se týče pohřbů a následného karu. Němcová na Slovensku nějaký čas pobyla, takže mohla být součástí i této smuteční události v roce 1855 na Zvolensku. V dopise svému manželovi, ze své čtvrté a poslední cesty po Slovensku, popisovala pro ni nezvyklý zvyk, který se vykonává při pohřbu. Dle jejích slov na tento zvyk z domova nebyla zvyklá a tak jej zařadila i do povídky *Chyže pod horami*. Jedná se o zvyk nařikání nad mrtvým. Nařikání se praktikuje pomocí zpěvných a do rytmu seskládaných slov, jenž se nad mrtvým odříkávají.

„Eh, byl nám to veliký žal, když jsme my staří rodiče své hodné, mladé děti nařikati museli, ...“⁴²

O tomto zvyku se více dozvídáme v rámci jejího díla: *Obrazy ze života slovenského*, které vydala díky časopisu *Českého musea* v roce 1859. Toto dílo zahrnuje celou kapitolu s názvem *Úmrtí, pohřeb a kar*. Němcová v této kapitole popisuje jak jde hierarchie toho, kdo za koho nařiká. Za muže jeho žena, za syna matka, nebo sestra. Své zvyky má i uložení nebožtíka do rakve, kde nesmí být ani stéblo trávy, protože jinak by nebyla žádná úroda. Také se sluší dát do rakve i nějaký osobní předmět zemřelého a převážně v Trenčínsku, Gemeru a Novohradsku dávají do ruky peníz, aby si mohl u převozníka koupit cestu na druhou stranu. Poznamenala i jeden zvyk, který se drží i v Čechách, tedy konkrétně v okolí Domažlic, a to ten, že se zemřelému dává za hlavu bochník chleba, který se nese po celý čas ke hřbitovu a následně se rozdělí při karu mezi smuteční hosty. Spisovatelka si však není jistá, jak je tomu v ostatních stolicích Slovenska, protože jej nestihla procestovat celé. Velmi ji to zajímalo a nechtěla se soustředit pouze na pohřební zvyky, ale i ostatní svátky a jejich tradice. V dopise Gustavu Zechenterovi ze 4. 12. 1857 se vyptává na podrobný popis zvyků a pověr z dalších stolic, které nemohla při svých cestách navštívit a zde můžeme vidět její touhu poznat celé Slovensko. Poznat jeho tradice, zvyky a obyčeje. Kar, neboli hostina za zemřelého, se slaví v domě nebožtíka a zvou na něj hrobaři, kteří jej pochovávali do země. Němcová zaznamenala také do této kapitoly i zvyk z okolí Bytče, který se nachází v Trenčínské stolici. Nejstarší z rodiny vejde do místnosti a snaží se boucháním valaškou o zeď vyhnat duši zemřelého pryč, i když předtím již okno pro jeho duši otevřené měli. Valaška je lehká sekera, kterou používali Slovinci při práci.

---

⁴² NĚMCOVÁ, Božena. *Chyže pod horami: obrázek ze Slovenska*. Praha: Družstevní práce, 1950. Slunovrat (Družstevní práce). str. 20

„*„Kde si? Tu-li si, idi von!« Tak volá do tretice. Když se mu nic neozývá, je znamení, že se dušev nikde neukryla a že odletěla, kam ji pán bůh povolal.*“⁴³

V celém Slovensku se lidé mnohdy řídí určitými pověrami, protože mají snad na každou událost svůj zvyk či pověru. Věří dokonce také na věštkyně, které určují jejich osud. V rámci povídky Chyže pod horami Němcová uvedla hned několik pověr, které se týkají smrti. Hned první, kdy věštkyně určila osud chlapci již při porodu, že zemře pokud nevyslyší její rady. Nebo v případě, že když se někdo chystá na cestu a projde kolem něj někdo s prázdnou nádobou, tak to znamená neštěstí a má své cesty zanechat a vrátit se zpět domů. I obyčejná kytice, když dotyčné uschne, tak do roka zemře. Nevíme od koho tyto pověry Němcová slyšela, ale rozhodně ji zaujali natolik, aby je do svého díla přidala. Chyže pod horami byla unikátním dílem, ve kterém mohla spisovatelka ukázat všechny pověry, které mohla sesbírat při svých cestách. Zmiňuje zde také tu s ohněm, kde si lidé na salaši velice chrání svůj oheň, protože sousedé se o něj neradi dělí z důvodu vynesení štěstí z chalupy. Dále zmiňuje i o čarodějnicích neboli stygách, které jsou významem špatného znamení, a bosorkách, které jsou to ve směr samé. Vždy je to špatné znamení a proto by se před bosorkami měli mít na pozoru chlapci a před strygami ženy s malými dětmi, protože ty je kradou z jejich postýlek, a proto ženy své domy před nimi vykuřují.

Němcová i když na své cestě po slovenských stolicích strávila jenom necelý rok, tak si za tu dobu stihla všimnout všelijakých tradic od narození dítěte až po smrt. Ji samotné přinášelo uspokojení, když se mohla setkávat s lidmi a poznávat zvyky jejich domácnosti a následně je porovnávat s těmi, které poznala o pár dědin dál, ale už v jiné stoli. Všechny tyto poznatky si pečlivě zapisovala a v průběhu své literární kariéry je použila. Dokonce se kousek Slovenska dostal i do jejího nejznámějšího díla Babička, kterou psala po své třetí cestě. V té době ji sužoval žal po ztrátě nejstaršího syna, ale i poznatky z té vzdálené krajiny, kterou navštívila a tak ji zaujala, že zakomponovala do příběhu i slovenskou píseň, která sice zní česky, ale není.

„*Láska, boží láska, kde ji lidé berou? Na hoře neroste, v poli ji nesejou.*“⁴⁴

---

⁴³ NĚMCOVÁ, Božena. *Z Uher; Zpomínky z cesty po Uhří; Uherské město (Ďarmoty); Obrazy ze života Slováků; Obrazy ze života slovenského; Kraje a Lesy na Zvolensku*. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1911. Čestí spisovatelé XIX. století. str. 276

⁴⁴ NĚMCOVÁ, Božena. *Babička: obrazy venkovského života*. Praha: Dobrovský, 2021. 1400. ISBN 978-80-277-0311-1. str. 130/ HALUZICKÝ, Bohumil. *Božena Němcová a Slovensko*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1952. str. 63

Závěr

Tentokrát si položíme otázku: „Kdo byla Božena Němcová?“ Mnozí budou tvrdit, že se jedná o českou spisovatelku 19. století. Je to samozřejmě pravda, ale úplně nesouhlasíme s tím slovem česká. Samozřejmě když vyjadřujeme její národnost, je toto označení správné, ale ona sama se necítila pouze jako Češka. Jejím snem, jak to také dokazuje tato práce, je propojit Čechy a Slováky do jednoho společného národa Slovanů. Cílem práce bylo zkoumat její literární díla a korespondenci a všimnout si toho, jakým způsobem Slovensko vykreslovala, čeho si všimla a s jakými lidmi se stýkala. Můžeme posoudit, že tento cíl byl splněn.

V první kapitole jsme se dozvěděli, že spousta děl, které Němcová napsala je i ze Slovenska. Kdybychom v dnešní době Němcové tvrdili, že její román Babička je jejím nejúspěšnějším a nejlepším dílem, tak by s námi rozhodně nesouhlasila. Pro ni byl, jak se dozvídáme z první kapitoly, nejlepším dílem román Pohorská vesnice, jež v začátcích psala v naprosté pohodě na Slovensku a nalezneme zde i prvky Slovenska. Zároveň věnovala Slovensku povídku Chyže pod horami, kde znovu, jak tomu bylo i v Pohorské vesnici, vyjadřovala touhu na společný národ. Můžeme se domnívat, jak by pokračovala její snaha o sblížení, kdyby předčasně nezemřela. Za svého života nabídla svým čtenářům i cestopisné obrazy ze Slovenska a díky nim přiblížila obyčejný život na obyčejných městech, akorát v jiném koutě rakouského císařství. Ve druhé části první kapitoly jsme se mohli spolu snít vydat na všechny čtyři cesty na Slovensko a zažít díky její korespondenci pocitu, jež měla při prvních setkání s touto krajinou.

Ve druhé části práce jsme se vydali na hledání motivů, jež si nejvíce Němcová na Slovensku všimla. Z první podkapitoly, věnované krajině, můžeme dojít k závěru, že ji velmi překvapily slovenské hory. Nesčetněkrát je popisuje v dopisech svým přátelům a využívá k tomu svůj květnatý popis. V Chyži pod horami dokonce použila svůj vlastní výhled z okna a svých zážitkem toto dílo ozvláštnila. Kapitola pokračuje poutí za proniknutí do slovenského obyvatelstva, jež chtěla Němcová na svých cestách poznat nejvíce. Vyzdvihuje jejich kladné vlastnosti, ale také dokáže být k nim i kritická. Rozlišuje od sebe skupiny obyvatel jako jsou Handělčané, drotáři, křekačky a dozvídáme se o jejich osudu a práci. V této podkapitole podněcuje Němcová Slováky k uvědomění si vlastenectví. z poslední podkapitoly věnované zvykům, tradicím a pověrám usuzujeme, že Slováci měli vlastní zvyky a tradice na cokoli se dalo. Seznamujeme se zde i s novými tradicemi například okolo pohřbu a je překvapivé, že to byly nové poznatky i pro spisovatelku.

Z poznatků, které jsme získali tvorbou této práce můžeme usuzovat velký zájem na spojení obou národů. Vždyť Němcová svá díla psala především proto, aby si lidé v Čechách začali Slováků vážit a dokázali si představit jejich budoucí soužití. Podle našeho názoru by měla radost, když se naše dva národy spojili po první světové válce, ale zarmoutilo by ji naše rozdělení, jak tomu bylo za dob jejího života. Tyto touhy vyjadřuje jak v Chyži pod horami, ale i v rámci díla Pohorská vesnice, kde její poslední slova na konci, při příležitosti pohřbení drotára Jana, zní:

Jsou to jen dvě slova, která hrabě na kámen vryti dal: „Bratr bratru“⁴⁵

---

⁴⁵ NĚMCOVÁ, Božena. Pohorská vesnice: povídka ze života lidu venkovského. Praha: Knižní klub, 1996. ISBN 80-7176-232-6. str. 204

Seznam použité literatury

- HALUZICKÝ, Bohumil. Božena Němcová a Slovensko. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1952.
- MORAVA, Jiří. *Někdejší Betty*. 2., nezm. vyd. Praha: Český spisovatel, 1997. ISBN 802020640x.
- NĚMCOVÁ, Božena a Vratislav Hugo BRUNNER, NOVOTNÝ, Miloslav, ed. Putování po Slovensku. 1. Praha: Kvasnička a Hampl, 1929, 330 s.
- NĚMCOVÁ, Božena. *Babička: obrazy venkovského života*. Praha: Dobrovský, 2021. 1400. ISBN 978-80-277-0311-1.
- NĚMCOVÁ, Božena. Chyže pod horami: obrázek ze Slovenska. Praha: Družstevní práce, 1950. Slunovrat (Družstevní práce).
- NĚMCOVÁ, Božena. Božena Němcová – Korespondence. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-162-x.
- NĚMCOVÁ, Božena. Božena Němcová – Korespondence. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-697-4.
- NĚMCOVÁ, Božena. Božena Němcová – Korespondence. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-7106-764-4.
- NĚMCOVÁ, Božena. Božena Němcová – Korespondence. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 978-80-7106-933-1.
- NĚMCOVÁ, Božena a Václav TILLE. *Myšlenky Boženy Němcové*. Olomouc: Votobia, 1996. Malá díla. ISBN 80-7198-039-0.
- NĚMCOVÁ, Božena. Pohorská vesnice: povídka ze života lidu venkovského. Praha: Knižní klub, 1996. ISBN 80-7176-232-6.
- NĚMCOVÁ, Božena. Slovenské pohádky a pověsti. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1909. Čeští spisovatelé XIX. století.
- NĚMCOVÁ, Božena. Z Uher; Zpomínky z cesty po Uhří; Uherské město (Ďarmoty); Obrazy ze života Slováků; Obrazy ze života slovenského; Kraje a Lesy na Zvolensku. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1911. Čeští spisovatelé XIX. století.
- OTRUBA, Mojmír. Božena Němcová. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svobodné slovo. 1962.
- SOBKOVÁ, Helena. *Tajemství Barunky Panklové: nové úvahy o narození a původu Boženy Němcové*. Praha: Horizont, 1991. ISBN 80-7012-047-9.
- TILLE, Václav. Božena Němcová. 9. vyd. Praha: Nakladatelství Odeon. 1969.

URBAN, Zdeněk. Pozapomenutá tvář Boženy Němcové: vztah Boženy Němcové k myšlence slovanské vzájemnosti a kulturám slovanských národů. Praha: Universita Karlova, 1970, 144 s., 10 obr. příl.

ŽÁČEK, Václav. Cesty českých studentů na Slovensko v době předbřeznové. 1. vyd. Brno: Brněnské tiskárny, 1948.

Elektrické zdroje:

ŽIVA, Časopis přírodnický. In: Knihy Google (Online). (cit. 10. 5. 2022). Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=WhZRXXVcfEpYC&pg=PA98&dq=hand%C4%9B%C4%8D&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwi1x-eB_vf3AhWG6qQKHc0bCQ8Q6AF6BAgBEAI#v=onepage&q&f=false

Anotace

Jméno a příjmení:	Marie Lániková
Katedra:	Katedra Českého jazyka
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubiček, Ph. D.
Rok obhajoby:	2022
Název práce:	Slovensko v tvorbě Boženy Němcové
Název práce v angličtině:	The image of Slovakia in Božena Němcová works
Anotace práce:	Autorka práce se věnuje slovenské tvorbě Boženy Němcové. V první kapitole rozebere knihy, jež vyšly v souvislosti s její sběratelskou činností na Slovensku. Ve stejné kapitole se pustí do zkoumání jejich čtyř cest, které podnikla. Druhá část práce se bude zabývat prvky, jež si všimla. Zaměřuje se především na téma krajiny, lidí a jejich vlastností a tradice, zvyky a pověry. Studovala její díla a korespondenci a všimla si těchto jednotlivých prvků.
Klíčová slova:	Božena Němcová, Slovensko, slovenští lidé, krajina, zvyky, národopis, tradice, vztahy Slováků a Čechů
Anotace práce v angličtině:	The author deals with the Slovak work of Božena Němcová. The first chapter analyzes the books that were published in connection with its collecting activities in Slovakia. In the same chapter, he sets out to explore their four paths. The second part deals with the elements she noticed. It focuses mainly on the theme of the landscape, people and their characteristics and traditions, customs and superstitions. She studied her works and correspondence and paid attention to these individual elements.
Klíčová slova v angličtině:	Slovakia, Slovak people, landscape, customs, ethnography, traditions, relations between Slovaks and Czechs
Přílohy vázané v práci:	Bez příloh
Rozsah:	38
Jazyk:	čeština